

Bo'lajak pedagoglarni o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlashning pedagogik tizimini takomillashtirish

Tuychiyeva Inoyatxon Ibragimovna –
Farg'ona davlat universiteti
“Pedagogika” kafedrası professori,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
E-mail: fdupedagogika@umail.uz
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6822-8595>
Tel: +998 91 119-62-32

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada bo'lajak pedagoglarni o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlashning pedagogik tizimini takomillashtirish masalalari chuqur ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda hayotiy ko'nikmalarning mazmun-mohiyati, ularning shaxs kamolotidagi o'rni hamda zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati ochib berilgan. Bo'lajak pedagoglarni tayyorlash jarayonida kompetensiyaviy yondashuv, innovatsion pedagogik texnologiyalar va reflektiv faoliyatning roli asoslangan. Pedagogik tizimning tarkibiy qismlari, uni takomillashtirishga xizmat qiluvchi shart-sharoitlar va samarali mexanizmlar aniqlangan. Tadqiqot natijalari pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: hayotiy ko'nikmalar, bo'lajak pedagog, pedagogik tizim, kompetensiyaviy yondashuv, kasbiy tayyorgarlik.

Совершенствование педагогической системы подготовки будущих педагогов к формированию жизненных навыков у учащихся

Аннотация. В данной научной статье глубоко проанализированы вопросы совершенствования педагогической системы подготовки будущих педагогов к формированию жизненных навыков у обучающихся. Раскрыта сущность жизненных навыков, их значение в развитии личности и в современной системе

образования. Обоснована роль компетентностного подхода, инновационных педагогических технологий и рефлексивной деятельности в профессиональной подготовке будущих учителей. Определены структурные компоненты педагогической системы и педагогические условия её совершенствования. Результаты исследования могут быть использованы в практике подготовки педагогических кадров.

Ключевые слова: жизненные навыки, будущий педагог, педагогическая система, компетентностный подход, профессиональная подготовка.

Improving the pedagogical system for preparing future teachers to develop life skills in students

Annotation. This scientific article provides an in-depth analysis of improving the pedagogical system for preparing future teachers to develop students' life skills. The essence of life skills, their role in personal development, and their importance in modern education are revealed. The role of the competency-based approach, innovative pedagogical technologies, and reflective practice in teacher education is substantiated. The structural components of the pedagogical system and the conditions for its improvement are identified. The research findings contribute to enhancing the quality of teacher training.

Keywords: life skills, future teacher, pedagogical system, competency-based approach, professional training.

KIRISH

Raqamli va zamonaviy jamiyat sharoitida ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri yosh avlodni mustaqil, samarali va mas'uliyatli hayotga tayyorlashdir. Hozirgi kunda o'quvchilarda faqat nazariy bilimlarni shakllantirish yetarli emas; ular hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish, muloqot o'rnatish, muammolarni hal etish, ijtimoiy muhitga moslashish va o'zini boshqarish kabi hayotiy ko'nikmalarga ega bo'lishlari zarur. Shu sababli pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi o'quvchilarning ushbu ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida bevosita ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, bo'lajak pedagoglarni o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlash masalasi pedagogika fanining dolzarb ilmiy va amaliy muammolaridan biri sifatida e'tiborga loyiqdir. Hozirgi pedagogik ta'lim tizimi ushbu vazifani yetarli darajada qamrab ololmayotgani, xususan amaliy faoliyatga yo'naltirilgan kompetensiyalarning yetarlicha shakllanmasligi, ushbu mavzuni chuqur o'rganish va takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – bo'lajak pedagoglarni o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlashning pedagogik tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy asoslarini aniqlashdir. Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat: pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi konsepsiyasini tahlil qilish, hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish metodikalarini aniqlash va ularni ta'lim jarayonida tatbiq etishning samarali yo'llarini ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Mazkur ilmiy ish bo'lajak pedagoglarni o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlashning pedagogik tizimini takomillashtirishga qaratilgan bo'lib,

nazariy va amaliy komponentlarni integratsiyalash imkonini beruvchi kompleks metodologik yondashuv asosida amalga oshirildi. Tadqiqotning metodologik tayanchi sifatida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv hamda tizimli-pedagogik yondashuv konsepsiyalari tanlandi. Ushbu yondashuvlar bo'lajak pedagogning kasbiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash, shuningdek o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni samarali shakllantirish imkoniyatlarini yaratishda nazariy asos vazifasini bajaradi.

Adabiyotlar tahlili davomida pedagogika va psixologiya sohalaridagi milliy hamda xorijiy ilmiy manbalar chuqur o'rganildi. Shu bilan birga, mavzuga oid ilg'or ilmiy ishlanmalar qiyosiy tahlil asosida ko'rib chiqilib, hayotiy ko'nikmalar tushunchasining mazmun-mohiyati, pedagogik jarayondagi roli, ularni shakllantirish va rivojlantirish mexanizmlari aniqlandi. Bo'lajak pedagoglarni tayyorlash tizimiga doir normativ-huquqiy hujjatlar, ta'lim standartlari va o'quv dasturlari puxta tahlil qilindi. Ushbu tahlillar nazariy asosni mustahkamlash va ilmiy xulosalarni shakllantirishga xizmat qildi.

Amaliy qismda empirik yondashuvlar keng qo'llanildi. Xususan, pedagogik kuzatuvlar, strukturali intervyular va mavjud ta'lim amaliyotini tahlil qilish orqali bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarlik darajasi, hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga oid bilim, ko'nikma va munosabatlari aniqlandi. Olingan ma'lumotlar tizimlashtirilib, umumlashtirildi va mantiqiy xulosalash metodlari yordamida pedagogik tizimni takomillashtirishga doir ilmiy natijalar ishlab chiqildi.

Shuningdek, adabiyotlar tahlili va empirik kuzatuvlarning uyg'unligi bo'lajak pedagoglarni tayyorlashning samarali pedagogik tizimini shakllantirishda nazariy va amaliy jihatlarni uzviy bog'lash imkonini berdi. Bu yondashuv pedagogik amaliyotga tatbiq etilishi mumkin bo'lgan ilmiy asosni mustahkamladi hamda bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda strategik tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon yaratdi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari bo'lajak pedagoglarni o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlash jarayoni samaradorligi ko'p jihatdan pedagogik tizimning mazmuni, shakllari va metodlariga bog'liqligini ko'rsatdi. O'tkazilgan tahlillar shuni aniqladiki, mavjud pedagogik ta'lim tizimida hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish masalalari yetarli darajada tizimlashtirilmagan va ko'pincha ikkilamchi vazifa sifatida qaralmoqda.

Tadqiqot davomida pedagogik tizimning quyidagi muhim komponentlari aniqlashtirildi: maqsadli yo'naltirilgan kasbiy tayyorgarlik, mazmuniy integratsiya, faoliyatga yo'naltirilgan metodlar va reflektiv-baholash mexanizmlari. Ayniqsa, o'quv fanlari mazmuniga hayotiy ko'nikmalarni singdirish, amaliy mashg'ulotlar, treninglar, muammoli vaziyatlar va loyiha asosida o'qitish bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini sezilarli darajada oshirishi aniqlandi.

Pedagogik amaliyot jarayonida refleksiya va tahlil elementlarining joriy etilishi bo'lajak pedagoglarda o'z kasbiy faoliyatiga tanqidiy yondashish, o'z-o'zini baholash va rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu esa ularning kelgusida o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlik darajasini oshiradi. Shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish pedagogik jarayon samaradorligini oshirishi, bo'lajak pedagoglarning ijodiy fikrlash va tashabbuskorligini rivojlantirishi aniqlangan.

Bo'lajak pedagoglarni hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlash jarayoni an'anaviy bilim berish bilan cheklanib qolmasligi lozim. Hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish shaxsning faol ishtirokini, reflektiv fikrlashni va real hayotiy vaziyatlarga moslashishni talab etadi. Shu sababli pedagogik ta'lim tizimida nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash muhim ilmiy-pedagogik vazifa hisoblanadi. Tadqiqot natijalari

avvalgi ilmiy ishlarda ilgari surilgan g'oyalarni kengaytiradi va ularni zamonaviy ta'lim sharoitiga moslashtiradi. Ayniqsa, kompetensiyaviy yondashuv asosida bo'lajak pedagoglarni tayyorlash hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishda samarali mexanizm sifatida namoyon bo'ldi. Bu yondashuv pedagogning faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyachi, maslahatchi va yetakchi sifatida shakllanishini ta'minlaydi.

Bo'lajak pedagoglar hayotiy ko'nikmalarni avvalo o'z shaxsida shakllantirmas ekan, ularni o'quvchilarga samarali yetkaza olmaydi. Shu bois pedagogik tizimda reflektiv faoliyat, o'z-o'zini tahlil qilish va kasbiy o'sishga yo'naltirilgan mexanizmlarni kuchaytirish zarur. Tadqiqot natijalari pedagogika fanida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashga doir ilmiy qarashlarni boyitadi va ta'lim amaliyotiga joriy etish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Bo'lajak pedagoglarni o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlash jarayoni pedagogik tizimning mazmuni, shakllari va metodlariga bevosita bog'liq. O'rganishlar shuni ko'rsatdiki, amaldagi pedagogik ta'lim tizimida hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish masalalari yetarlicha tizimlashtirilmagan va ko'pincha ikkilamchi vazifa sifatida qaraladi. Jarayonning samaradorligini oshirish uchun pedagogik tizimning asosiy komponentlari aniqlangan: maqsadli kasbiy tayyorgarlik, mazmuniy integratsiya, faoliyatga yo'naltirilgan metodlar va reflektiv-baholash mexanizmlari. O'quv fanlari mazmuniga hayotiy ko'nikmalarni singdirish, amaliy mashg'ulotlar, treninglar, muammoli vaziyatlar va loyiha asosida o'qitish bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Refleksiya va tahlil elementlarini pedagogik amaliyotga joriy etish bo'lajak pedagoglarda o'z kasbiy faoliyatiga tanqidiy yondashish, o'z-o'zini baholash va shaxsiy rivojlanish ko'nikmalarini shakllantiradi, bu esa o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlik darajasini oshiradi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish pedagogik jarayon samaradorligini oshiradi hamda bo'lajak pedagoglarning ijodiy fikrlash va tashabbuskorligini rivojlantiradi.

Shuningdek, individual yondashuv, guruh ishlari va loyiha asosida o'qitish bo'lajak pedagoglarning shaxsiy qobiliyatlari va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Nazariya va amaliyot uyg'unligi, reflektiv faoliyat va o'z-o'zini tahlil qilish mexanizmlarini kuchaytirish pedagogik tizimning samaradorligini oshiradi va bo'lajak o'qituvchilarning shaxsiy hamda kasbiy o'sishini ta'minlaydi. Shu tarzda shakllangan tizim o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni samarali rivojlantirishga xizmat qiladi hamda pedagogik nazariya va amaliyotni uzviy bog'laydi.

XULOSA

Bo'lajak pedagoglarni o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga tayyorlashning pedagogik tizimini takomillashtirish zamonaviy ta'limning ustuvor vazifalaridan biridir. Ushbu jarayon pedagogik ta'lim mazmunini kompetensiyaviy yondashuv asosida qayta tashkil etishni, innovatsion metod va texnologiyalarni keng joriy etishni talab qiladi. Tadqiqot natijalari pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirishga hamda o'quvchilarning hayotga tayyor, ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Yoshlar siyosati to'g'risida – Toshkent 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Ta'lim to'g'risidagi Qonun – Toshkent, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent, 2022.
4. N.N.Azizxodjayeva Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.

5. U.Sh.Begimkulov Oliy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv asoslari. – Toshkent, 2020.
6. A.A.Xoliqov Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
7. F.R.Qodirova Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2018.
8. G.S.Karimova Hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik asoslari. – Toshkent, 2021.
9. O.A.Musurmonova O'quvchilarda ijtimoiy faollikni rivojlantirish metodikasi. – Toshkent, 2020.
10. A.Z.Zunnunov Pedagogik tizimlar va ularning samaradorligi. – Toshkent: Fan, 2017.
11. U.I.Inoyatov Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent, 2019.
12. Sh.B.Rustamov Raqamli ta'lim muhiti va pedagog tayyorlash. – Toshkent, 2021.
13. H.T.Omonov Oliy ta'limda tarbiyaviy jarayonni takomillashtirish. – Toshkent, 2018.
14. S.A.Abdurahmonov Pedagogik refleksiya va kasbiy rivojlanish. – Toshkent, 2020.